

Et essay om et københavnsk "traume" Alf Ross, Peter Høilund og den retsvidenskabelige debat

HELMUTH SCHLEDERMANN

På baggrund af Peter Høilunds bog "Den forbudte retsfølelse" og personlige oplevelser behandles Alf Ross' betydning for dansk og herunder ikke mindst det københavnske retsvidenskabelige miljø. I den forbindelse behandles personlighedens plads i Ross' og Høilunds retsvidenskabelige teorier, og deres egen personligheds betydning for den retsvidenskabelige debat.

Lad det være sagt straks: Det er Alf Ross, som har skabt "traumet". Peter Høilund er kun et af ofrene. Når der tales om et traume, vil det personlige træde i forgrunden. Det "personlige" skal her forstås på to måder, nemlig som (1) *personlighedens plads i de to retsvidenskabsmænds teorier* og (2) *betydningen af deres egne personligheder for debatten*. Når artiklen kaldes et "essay", antydes en lavere grad af systematik end i andre ting, jeg har skrevet. At Alf Ross har talrige ofre i hovedstadsområdet, synes at fremgå af Peter Høilunds bog "Den forbudte retsfølelse". Der er temmelig mange retsvidenskabsmænd i København, og de skriver meget. Derfor får de betydning for debatten, inklusive deres eventuelle "traumer".

Alf Ross (1899-1979)

Jeg har kun oplevet Alf Ross en enkelt gang. Det var, da han holdt en gæsteforelæsning på Aarhus Universitet den 27. april 1977, kl. 10-12. Fagrådets formand var dengang Stig Jørgensen. Han bød velkommen og startede med at sige, at Alf Ross ikke behøvede nogen præsentation. Derefter anvendte han henimod 10 minutter til at fortælle om sine tanker i anledning af besøget. Bl.a. sagde han, at Ross ikke havde været i

Århus i de foregående 30 år. Måske var dette årsagen til, at Juridisk Auditorium var tæt pakket. Der kan sidde ca. 200 i lokalet.

Forelæsningen hed "Dolus eventualis i svensk ret". Jeg tror, man skal være svensk og forbryder for at interessere sig for dette emne. Jeg holdt i alt fald meget hurtigt op med at lytte efter, hvad Alf Ross sagde. I stedet begyndte jeg at studere hans taleteknik. Jeg sad så langt fremme i salen på en af de reserverede pladser, at jeg også kunne kigge op på tilhørernes ansigter. Der var stille i auditoriet, og folk så andægtigt lyttende ud. Jeg tænkte, at hverken de studerende eller lærerne kunne være helt forskellige fra mig, så årsagen var muligvis Ross' autoritet og hans retoriske teknik. Jeg koncentrerede mig om det sidstnævnte.

Det kunne ses, at Ross var en gammel mand på næsten 78 år. Hans stemmeføring var imidlertid fast, og hans pauseteknik og brug af gestik var nærmest forbilledlig. Han forstod med diskrete metoder at formidle et indtryk af værdighed og stor betydning. Han anvendte dog også et mindre diskret middel: På en af fingrene havde han to doktorringe af guld, den mindre svenske fra 1929 og den større danske fra 1934. Af og til løftede han patetisk armen, knyttede langsomt hånden og fangede dermed en solstråle

med sit guld. Så lod han solstrålen spille hen over ansigterne på sine tilhørere, især dem, der så ud til at være kortvarigt fraværende. Så vidt jeg kunne se, blev de øjeblikkeligt nærværende – uden at opdage årsagen. Hvis nogen her vil indvende, at det hele kan bero på tilfældigheder, må jeg sige: Intet var tilfældigt, når Ross forelæste. I øvrigt har jeg fået at vide af en af hans københavnske studerende, at han også formåede at gennemføre sit trick med elektrisk lys.

Men ikke alle tilhørerne havde han i sin hule hånd. Nogle af de ældre lærere kæmpede med søvnen. En yngre lærer som Jørgen Dalberg-Larsen blev til gengæld i stigende grad rød i hovedet af vrede. Jeg formodede, at det var ubehagelige minder fra hans stipendiat-tid hos Ross, der dukkede op. Men han har senere fortalt mig, at det var retorikken i Ross' form og ligegyldigheden i indholdet, som gjorde ham utilpas. Dalberg-Larsen havde netop da afsluttet arbejdet med sin disputats "Retsvidenskaben som samfundsvidenskab", og i forhold til denne bog var Ross' tale som en røst fra graven.

Var Ross' forelæsning nu virkelig så dårlig som antydnet? Det kan man få et indtryk af ved at læse hans artikel "Dolus eventualis i svensk ret", som kom i Svensk Juristtidning i 1977. Artiklen vrimler med abstrakte begrebsbestemmelser og referater af komplicerede sager. Ross' hensigt er ikke at tage stilling til selve læren om dolus eventualis, men kun til om svenske domstoles praksis ikke i virkeligheden ligger nær op ad dansk og norsk teori og praksis. Proble-

met drejer sig om de strafferetlige begreber forsæt, uagtsomhed og hensynsløshed. Om den unge biltyv ville have givet gas, hvis han havde vidst, at en politibetjent havnede på køleren. Eller om voldtægtsforbryderen ville have gennemført voldtægten, hvis han havde vidst, at pigen var under den seksuelle lavalder. I artiklen "Dolus eventualis – et vildskud" fra 1971 har Ross taget stilling til selve læren, og den fremstilling ville have egnet sig meget bedre til et mundtligt foredrag.¹

Hvad kan vi lære af denne historie? Vi kan se, at retorikken og personligheden har haft stor betydning for Ross' evne til at påvirke mennesker. Uden for Københavns Universitet har Ross' indflydelse været forbavsende ringe. I Århus har han ikke nævneværdigt påvirket retsteoretikere som Knud Illum, Stig Jørgensen eller Jørgen Dalberg-Larsen. Selv Jes Bjarup – hvis udgangspunkt er nærmere Ross' – har på centrale punkter taget afstand fra ham. Også Max Sørensens og Peter Germers statsforfatningsret ligger langt fra Ross'. Bortset fra Sverige og Norge, så har man heller ikke i udlandet antaget Alf Ross' teorier. Da hans hovedværk "Om ret og retfærdighed" forelå på engelsk i 1958, blev det særdeles kritisk modtaget, både på grund af indholdet og formen.

Netop formen er væsentlig. H.L.A. Hart brugte udtryk som "vild harme" (sæva indignatio) og "brændende dogmatisme" (fiery dogmatism) for at karakterisere bogen.² Det minder i øvrigt om Illum, som advarede imod at gøre bogen til lærebog, fordi den

1. A. Ross: Dolus eventualis – et vildskud (Festskrift til Stephan Hurwitz, 1971, s. 407-32) optaget i A. Ross: Forbrydelse og straf (1974) s. 54-77. – Til kritik af Ross, se K. Waaben: Almindelige ansvarsbegreber i strafferetten (Ugeskrift for Retsvæsen, afd. B, 1975, s. 1-26) særlig s. 8. – Samme: Strafferettens almindelige del (3. udg. 1993) s. 144 ff.
2. H.L.A. Hart: Scandinavian Realism (The Cambridge Law Journal, 1959, s. 233-40) s. 233.

"på én gang er ladet med lidenskab og gennemførelse af spekulative synspunkter med ubøjelig konsekvens".³ Lærebog blev den imidlertid fra 1953 til 1977 – men kun i København.

Særlig interessant i vor sammenhæng er Julius Stone's udførlige diskussion i 1961 af Ross' bog.⁴ Stone tog udgangspunkt i Ross' håb om, at hans bog i den engelske udgave ville "bidrage til at styrke båndene mellem nordisk kultur og de store traditioner i den angelsaksiske verden" og til "frugtbar samarbejde og gensidig stimulering". Stone mener, at Ross' bog langt fra kan medvirke til en sådan udvikling. For det første omtaler Ross ikke sin intellektuelle gæld til de store engelsk-amerikanske jurister, særlig Roscoe Pound. Ja, Ross skriver selv i sit forord, at åndelig gæld er noget, man glemmer hurtigt. For det andet behandles andre forskere polemisk og arrogant. Stone prøver at nedtone, at han selv også er ramt af Ross. Et af Stone's hovedværker kalder Ross "en kolos uden rygrad og hjerne, en bog om bøger, ikke om retsvidenskab".⁵ Stone finder Ross' stil særlig uheldig, fordi mange moderne læsere ikke har ret meget kendskab til retsvidenskabens historie. Og han forudser – profetisk – at Ross' behandling vil lægge hindringer i vejen for kommunikationen i den efterfølgende generation.⁶

Ross havde for vane at kalde sine yngre

modstandere for uvidende og vrøvlhoveder, som misforstod problemstillingen. De ældre beskyldte han for uvederhæftighed og utilbørlighed. Preben Stuer Lauridsen blev behandlet overraskende mildt, idet han kun beskyldtes for åndeligt fadermord på Ross.⁷ Det tjener ikke noget formål at gentage Ross' mange grovheder og giftigheder. Men en enkelt polemik bør nævnes, fordi Ross her karakteriserede sig selv på en bemærkelsesværdig måde. I efteråret 1971 diskuterede han universiteternes politisering med kollegaen Ole Krarup. Ross blev meget vred over, at Krarup henledte opmærksomheden på de juridiske professorers arbejde for bestemte erhvervsinteresser og politiske partier. Herunder Ross' tilknytning til Provins-handelskammeret og dets interesser. Det fik Alf Ross til at slutte debatten med følgende salut: "Jeg mener oprigtig talt, at min livslange indsats i videnskabens tjeneste må fritage mig for at forsvare mig – så lidt som pyramiderne forsvare sig mod sjakalerne, der pisser på deres fod".⁸

Jeg tror, det står klart, at Alf Ross' personlighed har haft en negativ betydning for den retsvidenskabelige debat. Så meget om punkt 2 i indledningen af artiklen. Tilbage står punkt 1: personlighedens plads i Alf Ross' retsteori. Han opfattede personlighedens indflydelse som et irrationelt element. Som *rational* virksomhed anså han retsvi-

3. *K. Illum*, anmeldelse af A. Ross: Om ret og retfærdighed (Ugeskrift for Retsvæsen, Afd. B, 1953, s. 278-91) s. 291.

4. *J. Stone*: "Social Engineers" and "Rational Technologists" (Stanford Law Review, 13, 1960-61, s. 670-96).

5. *A. Ross*: Om ret og retfærdighed (1953) s. 40. – I oversættelsen "On Law and Justice" (1958) s. 28 er ordvalget mildnet lidt.

6. *J. Stone* a.a. (note 4) s. 672 og 696.

7. *A. Ross*: En traditionstro billedstormer (Ugeskrift for Retsvæsen, Afd. B, 1975, s. 229-35) s. 229.

8. Debatten i *Weekendavisen* 5., 12. og 19. nov. 1971. – Citatet er fra avisen sidstnævnte dag.

denskabsmændens forudsigelser af domsafgørelser. Rationelt var det også for lovgivere, jurister og andre at vurdere "reale hensyn", dvs. væsentlige samfundsmæssige interesser, magthavernes ønsker eller rene årsags-virkningsforhold. Det *irrationelle* – men både uundgåelige og selvfølgelige – bestod i, at dommeren lod sig påvirke af hele sin personlighed og af kulturtraditionen.⁹ Hertil kom for Ross retspolitikken, hvor han forsøgte at afstemme de "reale hensyn" over for "retsfølelsen". Det var et vældigt område, han lod være behersket af retsfølelsen, og man kunne appellere til den med både rationelle og irrationelle argumenter. "Irrationel påtrykning" kaldte han det.¹⁰ Derfor lagde Ross megen vægt på at uddanne unge jurister i "overtalelsens kunst", d.v.s. retorikken. Som omtalt beherskede han selv denne kunst til fuldkommenhed. Retorikken forsvarede han på følgende måde: "Dette har ikke, som rationalisterne gerne vil fremstille det, noget med kynisme at gøre. Kynisk bliver denne teknik kun, for så vidt den udøves uden respekt for sandheden og vor kulturs humanistiske idealer".¹¹

Peter Høilund (født 1946)

Peter Høilund har en alsidig karriere bag sig, som man godt kan misunde ham. Han er uddannet automekaniker, maskinmester og sekondløjtnant af reserven i søværnet. Senere har han været advokat, siddet i forskellige bestyrelser i erhvervslivet og været sekretær i Landsskatteretten.

Vi begynder igen med personlighedens betydning for debatten. I modsætning til, da det gjaldt Ross, tror jeg, at Høilund har et betydeligt aktiv i sin personlighed. Ligesom mange andre anser også jeg ham for at være åben, behagelig og interessant at tale med. Så positivt vurderede jeg ham dog ikke, da jeg første gang oplevede ham. Det var ved et arrangement den 5. november 1992, hvor Retskritisk Forum ved Aarhus Universitet havde indbudt til diskussion af emnet "civil ulydighed".- Under sit foredrag så han vedholdende op i salens ene hjørne og virkede meget fjern. Han startede med at sige, at emnet kun udgjorde en lille del af hans bog "Den forbudte retsfølelse". En anden paneldeltager var vicepolitimester Villy Sørensen. Han havde efter eget udsagn kæmpet sig igennem Høilunds bog, men kun med et beskedent udbytte. Ordstyreren var advokat Sten Schaumburg-Müller. Da han har både en filosofisk og en juridisk uddannelse, var han særdeles kompetent. Men han oplyste, at han desværre kun havde haft tid til at læse en del af Høilunds bog. Der var propfuldt af jurastuderende. De syntes at more sig storartet. Debatten var imidlertid så forvirret og fagligt på så lavt et niveau, at jeg og en kollega valgte at være tavse. Jeg følte, at indlæg fra min side enten ville blive for skarpe eller også blive en gentagelse af introduktioner til fagene Ret og Samfund, Retslære eller Retssociologi. Jeg vil understrege, at Peter Høilund kun havde ringe andel i årsagerne til denne oplevelse.

Man skulle tro, at Høilund p.g.a. sin sene kandidat-eksamen havde undgået den di-

9. A. Ross a.a. 1953 (note 5) s. 161 f.

10. *Smst.* s. 461-72, særlig s. 463.

11. *Smst.* s. 416, smlg. også vedr. påtrykning s. 406.

rekte berøring med Alf Ross, som har givet så mange et traume. Men sådan forholder det sig ikke. Knap 10 måneder før sin død gav Ross ham en af sine sædvanlige afklapsninger. Diskussionen gjaldt ytringsfrihed. Alf Ross diskuterede med sig selv, om Peter Høilund nu også havde lært forskellen mellem formel ytringsfrihed og materiel ytringsfrihed, og da han konstaterede, at Høilund havde lært det, tilføjede Ross: "Men måske har han aldrig forstået, hvad der ligger i det han siger". Ross fortsætter med at finde "misforstået og forvrøvlet" argumentation og "åbenbart vrøvl" hos Høilund. Og Ross slutter sit indlæg med spørgsmålet "Er undervisningen i statsforfatningsret ikke hvad den før har været?". dvs. da Ross selv havde indflydelse på den.¹²

Det var Peter Høilunds indlæg, som gav anledning til denne debat om ytringsfrihed, hvorefter Ole Espersen, Niels Thomsen og Alf Ross blandede sig i den.¹³ Det skal siges, at de alle var lige usaglige. Høilund forsvarede Danmarks Radios timenyheder som noget meget væsentligt for ytringsfriheden, fordi han anså dem for korte og ubearbejdede (ukontrollerede) indslag. Han mistænkte professor i statsforfatningsret, Ole Espersen, og andre socialdemokrater for at ville indføre en "folketingsdirigeret ytringsfrihed". Og det var ikke blot formynderi, men direkte sammenligneligt med "diktaturideologier" i Østeuropa og i Hit-

lers Tyskland. En lang passage af Adolf Hitlers "Mein Kampf" finder Høilund anledning til at citere. – Ole Espersen blev så vred, at han fornærmede både Høilund og professor i pressehistorie, Niels Thomsen. Sidstnævnte støttede derpå Høilund. Dette virker morsomt, fordi Høilund langt snarere end at angribe Espersen og Socialdemokratiets forfatningsudvalg kunne have angrebet netop Niels Thomsen. Denne havde et par år forinden i stærke vendinger forsvaret en begrænsning af journalisternes ytringsfrihed. Danmarks Radio burde ifølge Thomsen vende tilbage til i både nyhedsformidling og samfundsdebat at udgå fra "de store veletablerede organisationer, partier og folkebevægelser, som ad politisk vej sammensatte og kontrollerede programmerne, ja, indirekte også medarbejderstaben". På den måde burde man arbejde på "de givne vilkår" og understøtte "en reel løsning af samfundsproblemerne".¹⁴ Det var dengang, der fandtes unge venstreorienterede journalister, som lavede samfundskritiske programmer.

Høilund rehabiliterede sig senere ved at skrive en udmærket og informativ artikel om ytringsfriheden,¹⁵ og i "Den forbudte retsfølelse" tager han emnet op på et helt andet grundlag.

Vi kommer nu til spørgsmålet om, hvordan personligheden – navnlig juristens – indgår i Peter Høilunds retsteori. Det dre-

12. A. Ross: "Ytringsfriheden" (Berlingske Tidende 28.10. 1978).

13. P. Høilund: "Den spæde kim til presse censur" (Berlingske Tidende 29.9.1978). – O. Espersen: "Ytringsfriheden til debat" (kronik, smst. 18.10.1978). – N. Thomsen: "Radiorådsformanden går uden om de rejste problemer" (smst. 25.10.1978). – P. Høilund: "Den politiske professor og ytringsfriheden" (smst. 25.10.1978).

14. N. Thomsen: "Professionel ideologi" (kronik, Berlingske Tidende 10.9.1975).

15. P. Høilund: En kritik af den traditionelle fortolkning af grundlovens § 77 om ytringsfrihed (I: Mikael Witte, red.: Ytringsfrihed her og nu, Århus 1981, s. 148-56).

jer sig om fremstillingen i hans bog "Den forbudte retsfølelse. Om lov og moral" (1992). Den er blevet anmeldt og refereret mange steder,¹⁶ hvorfor vi her kan nøjes med at omtale enkelte, væsentlige problemstillinger.

Bogen må ses som et langt og vedvarende angreb på Alf Ross og den retspositivisme, som han er eksponent for. Vreden mod Ross får af og til Høilund til at præsentere Ross' synspunkter på en utilstrækkelig måde.

I bogen trækkes et skarpt skel mellem *retspositivisme* og den *naturretsopfattelse*, som Høilund forfægter. Men han lægger uden nogen diskussion skellet på et usædvanligt sted. I virkeligheden indskrænker han retspositivismen til en form for lovpositivisme.¹⁷ Derved bliver al skønsudøvelse og enhver skabelse af ret ved domstole og i forvaltningen til noget ikke-positivistisk. Og omtrent al god ret, som tilhører denne kategori, er for Høilund naturret. Et slående eksempel er det skøn, som domstolene skal udøve ifølge *generalklausuler* i lovgivningen. Herom skriver Høilund:

"Efter aftaleloven kan der således foreligge situationer, hvor en dommer i medfør af aftalelovens § 33 skal vurdere, om noget er i strid med *almindelig hæderlighed* eller efter samme lovs § 36, om en aftale er *urimelig*, eller om det vil være i strid med *redelig handlemåde* at fastholde aftalen. Retsplejeloven og markedsføringsloven forudsætter, at en retsanvender kan afgøre, hvad der er *god* advokatskik og *god* mar-

kedsføringsskik. Mens den overordnede juridiske teori – retspositivismen – afviser, at der er en forbindelse mellem ret og moral, forudsætter lovgivningen i mange tilfælde, at retsanvendere kan foretage moralske vurderinger. Dommeren skal således i disse tilfælde ud fra sin indre retskilde tage stilling til, hvad der er hæderligt, rimeligt, redelig handlemåde og godt."¹⁸

Derpå følger et særligt afsnit under overskriften "Generalklausuler forudsætter en naturlig ret".

Som allerede omtalt, var Alf Ross fuldstændig klar over, at moralopfattelser indgik i både lovgivning og domsafgørelser. Han skriver et sted: "Al ret og retsudøvelse er ... i formel henseende bestemt ved en dialektisk brydning mellem to modstående tendenser. På den ene side tendensen til generalisering og afgørelse i henhold til objektive kriterier, på den anden side tendensen til individualisering og afgørelse ud fra retsfølelsens subjektive skøn og vurderinger. Eller kort på den ene side ideen om formel retfærdighed, på den anden side ideen om konkret billighed. Begge disse faktorer gør sig gældende i retslivet under alle omstændigheder, men deres indbyrdes relative vægt kan variere med tid og sted og fra retsområde til retsområde."¹⁹

Også Stig Jørgensen beskyldes af Høilund for at være retspositivist i ovennævnte snævre forstand. Men pudsigt nok er det faktisk Stig Jørgensen, som har lavet forarbejderne til en af de nyeste generalklausu-

16. Anmeldelser: *Kim Hastrup* (Retfærd nr. 58, 1992:3, s. 105-111). – *Ulf Østergaard-Nielsen* (Teori & Praksis, udg. af Akademiet for anvendt Filosofi, 1992:3-4, s. 19-22). – *Ole Krarup* (dagbladet Information, 11.-12. april 1992). – *Jørgen Dalberg-Larsen* (Juristen 1993:1, s. 42-48).

17. *P. Høilund*: Den forbudte retsfølelse. Om lov og moral (1992) s. 26 ff., især s. 32.

18. *Smst.* s. 52.

19. *A. Ross* a.a. 1953 (note 5) s. 366 f.

ler: aftalelovens § 36.²⁰

Der er noget ejendommeligt ved at betragte omtrent enhver udøvelse af *skøn* fra en domstols side som et *moralsk* anliggende og ethvert moralsk anliggende som noget *naturretligt*. Der er jo blot tale om rimelighedsbetragtninger, eventuelt støttet til retlige standarder på det pågældende samfundsområde. Man behøver ikke at operere med forestillinger om en "indre retskilde" eller naturret.

Peter Høilunds bog har en argumentationskæde, som udgør en slags vældig sløjfe. Først defineres retspositivisme så snævert, at næppe nogen nordisk jurist er omfattet af betegnelsen. Derpå hævdes en mængde forskellige ting at være udtryk for naturret og det modsatte af naturbeherskelse. Det drejer sig om noget så forskelligartet som generalklausuler, faktiske domme med et betydeligt element af *skøn*, militære FN-operationer, økologi og feminisme. Dommerne betegnes også som hunkønsvæsener.

Ingen kan være i tvivl om, at Høilund har hjertet på rette sted. Han agiterer varmt for "det gode liv" og mener at finde støtte hos oldtidens filosoffer, hos middelalderens Thomas Aquinas, ja tilmed hos dybt reaktionære jurister som Carl Goos og Fr. Vinding Kruse.²¹

Samtidig foretager han en bestemmelse af naturretten, som står i modsætning til enhver form for historisk overleveret na-

turret. Tidligere mente man, at naturretten var en naturlig eller gudgiven orden, som var den samme for alle mennesker og til alle tider. Og den var et regelsystem, som mennesker var i stand til at indse ved at bruge deres fornuft. Høilund anser naturretten og "det gode liv", som den afspejler, for at være bestemt af tid og sted og for kun at kunne opfattes rent følelsesmæssigt og intuitivt, ikke gennem fornuftsmæssige kalkyler. Der er tale om en rent "personlig etik".²² Han synes undertiden også at ville afvise rationel debat om disse spørgsmål. Som han har skrevet et andet sted: "intuition eller etisk erkendelse er ikke diskursiv. Man samtaler ikke med sin intuition".²³

Høilund stiller store krav til den enkelte jurists evne og villighed til personligt at stå inde for sine beslutninger. Utrolig meget gøres til et personligt og moralsk anliggende. Det har fået en dommer som Ulf Østergaard-Nielsen til at sige: "Men vi kan ikke sætte lighedstegn mellem ret og moral, og vi skal ikke gøre alt i den juridiske dagligdag til et spørgsmål om moral".²⁴ Dette indebærer naturligvis ikke, at dommeren eller jeg frakender moral og etik betydning i den juridiske profession.

Som man altså kan se, spiller personligheden en meget stor rolle i Peter Høilunds retsteori. Det fører ham imidlertid ikke til at frygte vilkårlighed og manglende retssikkerhed i traditionel forstand, dvs. manglen-

20. P. Høilund a.a. (note 17) s. 115 og 206. – Stig Jørgensen: Foreløbig redegørelse om formuerettens generalklausuler (1974).

21. C. Goos og Fr. Vinding Kruse, se P. Høilund a.a. (note 17) s. 154. – Smlg. iøvrigt bogens stikordsregister under Aristoteles og Thomas Aquinas.

22. P. Høilund a.a. (note 17) s. 154.

23. P. Høilund: Retssikkerhed og vilkårlighed (Teori & Praksis, udg. af Akademiet for anvendt Filosofi, 1992:3-4, s. 9-14) særlig s. 14.

24. U. Østergaard-Nielsen a.a. (note 16) s. 22.

de forudsigelighed. Her henviser Høilund til dommernes "fælles kulturelle vidensforråd", deres brug af "anerkendt juridisk metode" og Højesterets opfattelse som "den endelige".²⁵

Jeg håber, at det fremgår af min beskrivelse og kritik, at Peter Høilunds bog er både original og morsom. Samtidig tror jeg, at han bør lade bogen stå som en debatbog, skrevet på et bestemt tidspunkt. Hvis han vil gå videre med sine tanker, tror jeg, at han må give sig til at samtale ikke blot med os andre, men også med sin egen intuition. Her findes to gode metoder: For det første må det normative grundlag – især "det gode liv" – diskuteres. Mennesker kan have stik modsatte opfattelser af, hvad der er "et godt liv".²⁶ For det andet må hans egne opfattelser systematisk holdes op over for andre fortolkninger. – Men dette er måske alt for rationelt? En mere irrationel metode ville det være at fremstille tankerne som paradokser. Det er en metode, som med megen elegance er anvendt af filosoffer som Søren Kierkegaard, Friedrich Nietzsche og Theodor Adorno.

Gennem samtaler med *praktisk arbejdende jurister* har jeg fået det indtryk, at flere har følt sig meget inspireret af Høilunds bog. Men når de opdagede, at der ikke i bogen var særlige forslag til ændring af retspraksis, men kun til ændring af retsfilosofien, kølnedes deres interesse. At praktiskere i udgangspunktet lader sig fange af problemstillingerne, skyldes klart nok en frustration i deres daglige arbejde. Det ville være af stor betydning at få denne frustration præciseret og analyseret. Muligvis er det

sådan, at juristerne ikke længere kan henholde sig til den autoritet, som deres profession i gamle dage forlevede dem med. Således er det jo også gået med læger og andre akademikere. Men samtidig kan det være svært for både advokater og dommere at overbevise parterne i en sag om rationaliteten i retsreglerne og i de juridiske afgørelser. Jeg understreger, at dette er rent gætterier fra min side. Og det kan kun undersøges med andre midler og teorier end dem, som man finder i Peter Høilunds bog.

Afslutning

Dette var et lille essay om Alf Ross og Peter Høilund. Specielt var der lagt vægt på personlighedens plads i de to retsvidenskabsmænds teorier – og på betydningen af deres egne personligheder i debatten.

En og anden kunne måske ønske en mere systematisk gennemgang af "traumet", dvs. Alf Ross' negative indflydelse på diskussionen mellem retsvidenskabelige forskere, særlig i København. Jeg har rent faktisk samlet et betydeligt materiale af små og store giftigheder og arrogante udtalelser. Men jeg tror ikke, at jeg gavner klimaet ved at citere flere end jeg allerede har gjort ovenfor. I øvrigt vil jeg mene, at man godt kan argumentere skarpt, præcist og morsomt – uden at være nedladende eller giftig. Det er i alt fald et forsøg værd.

Forfatteroplysninger:

Helmuth Schleder mann, Juridisk Institut, Aarhus Universitet.

25. P. Høilund a.a. (note 17) s. 80 f.

26. Høilund a.a. (note 17) s. 201 f., mener, at "det gode liv" ikke lader sig beskrive, fordi forestillingerne om det er mere eller mindre ubevidste.